

consequenties van Barth zijn onontkoombaar. Hij heeft zijn eigen theologie op; maar en passant ook de vroomheid van zijn consequente discipelen. Objectieve en subjectieve religie beide worden vernietigd, in naam der religie. De schrik wordt opgeheven, omdat men hem wilde.

En dit was een al te hachelijk ondernemen.

Het zal zich wreken.

Wie den schrik voor God tot levens-regel maakt (het is volkomen consequent bij Barth, want als Gods vertroosting geen geschiedenis doorleven met den mensch, zooals de paedagoog met den pupil, dan doet Zijn critiek, Zijn verschrikking het óók niet), wie den schrik voor God tot regel maakt, zeg ik, die verheft hem tot een „creaturgevoel“ en hij bedenkt er nog meer mooie namen voor. Maar met dat al verhelpt hij niets meer aan het feit, dat hij zijn christendom met het heidendom althans op dit punt verzoend heeft, leeft ook het heidendom niet grootendeels in vrees en angst en schrik? De verschrikking voor God, die gevolg is van al dieper inleiding in de openbaring (van belofte en roeping), en tot nu toe erkend werd als moment en motief in een voortschrijdend werk van den zich openbarenden God in ons hart, — ze wordt van dat hooge plan afgevoerd en tot een soort van algemeen-godsdiens, evenzeer heidendom als christelijk, godsdiens-ziekkundig versenijnsel verlaagd.

Barth begint met een zeer hooge waardebeoordeling, doch als men hem laat gaan, dan dalen de koersen van al zijn papieren.

En dat bedoelde ik, toen ik mijn tweede bezwaar onder woorden bracht.

Werkelijk, men zal straks niets positiefs, niets eigens, meer in te brengen hebben tegen de apostelen der pseudo-religies, ook niet tegen die van het neo-boeddhisme, als Karl Barth ook voor ons de benoeming krijgt tot algemeen missionaris van het christendom. Het irrationeële — het numineuze — het heilige zwijgen, — het zijn allemaal termen uit de inleidingsleer (en straks ook uit de hoogere, uiteindelijke wetenschap) van Karl Barth. Maar ze zijn zoo oud als het heidendom; ze zijn uit China en Indië naar het Westen overgekomen; en wie ze in zijn christendom overneemt, en als het pure christendom belijdt, die heeft de brug geslagen tusschen Westen en Oosten, tusschen christendom en boeddhisme. Het is wel tragisch, dat de berg, die Westen en Oosten scheidt, tegenwoordig van beide kanten doorgraven wordt, ten bate van den grandiosen tunnel, die beide terreinen verbinden moet; zum ewigen Frieden, gelijk een kerkhofopschrift zegt, en Kant verder verteld heeft.

Het is te hopen, dat men tot inkeer komt, voorzoover ook onder ons critiekloos Barthianisme opgeld doet. Namen als van Rudolf Otto, met zijn vooropstellen van het numineuze, moeten ons niet onmiddellijk tot krijgsleuzen worden. Het is geen toeval, dat dezelfde man, die over het „Heilige“ spreekt, ook over Vishnu Nāyana handelt; het „heilige“, het „numineuze“ is bij hem ten slotte een algemeen begrip; dat met Barth's paradoxen wonderveel overeenkomst vertoont. Maar als Boeddhisme en Christendom van „het heilige“ in God evenveel of maar hetzelfde begrepen hebben, en dus niet tot een in wezen onderscheiden resultaat gekomen zijn, dan — ja, dan is voor een gereformeerd besef, de „heiligheid“ van God in bijbelschen, theologischen zin voorgoed tot het rijk der ficties verwezen. Of is 1 Corinth 2, of is Romeinen 1 dwarsheid geworden? En nog eens — het is geen toeval, dat Gustav Mensching¹⁾ in 1926 een boek geeft over: het heilige zwijgen. In dat boek is ook weer een vooropstelling van een religieuze ervaring, een vorm van vereering, welke iedereen paradoxenzoeker hun recht zullen schijnen te hebben in zichzelf: n.l. het zwijgen voor God; het niet meer weten, niet meer zeggen. Maar in dat boek spreekt dan ook niet een calvinist, die alle religies toetst naar den maatstaf zijner uit Gods openbaring gegrepen waarheid, doch een onderzoeker van de „religions geschiedelijke“ school; alle religies vertoonten naar zijn meening dezelfde grondtrekken, het verschil is niet een onderscheid in wezen. Dit is geen toeval; doch een scherpe terechtwijzing van wie op deze dingen „amen“ zeggen wil en tevens heeten: confessioneel. Het is geen toeval, dat dit boek al dadelijk het heilige zwijgen met de paradox verbindt²⁾, maar — dat het dan óók met de grootste gelijkmoedigheid Quakers en Muzelmannen, boeddhisten en karthuizers, chinezen en gereformeerden door elkander als studie- en bewijsmateriaal gebruikt. Het is geen toeval, dat God hier tenslotte niet veel anders is dan het irrationeële, en dat Jesaja's visioen van een God, die wel dienaren heeft (serafinen boven, en priesters en profeten en koningen beneden) op één lijn komt staan met een egyptische hymne, die van God Hapi zegt: hij heeft geen dienaren, geen offeranden, in tempels vereert men Hem niet. Het is geen toeval, dat Boeddhisme en Barthiaansch christendom elkaar hier ontmoeten, omdat ze beide antispekulatief zijn. En ten slotte — het is geen toeval, dat behalve de

subjectieve, ook de objectieve religie hier wordt prijsgegeven aan het niets ontziende opsmeltingsproces dezer dagen. Want ook Mensching bewijst in zichzelf de gegrondheid van wat ik verleden week schreef: dat men in dezen gedachten-cyclus de studie der „geschiedenis van de Godsopenbaring“ tot een onmogelijkheid, de begeerte daartoe tot de grootste ketterij maakt. Bij hem is de heilsgeschiedenis relatief van karakter; de gereformeerde denkt er anders over³⁾. Het is geen toeval, dat in dit boek Confucius en Christus naast elkaar staan als leermeesters van het paradox; en dat de toestand van het „heilige“ (heidensche) Wu-Wei (spreken in zwijgen en zwijgen in spreken; niets-doen, en daardoor tot alle werkzaamheid bekwaamd worden, veel lijkt op de religieuze predikaties van Karl Barth. Het is geen toeval, dat hier (paradoxaal zooveel 't maar kan), de „deus revelatus“ (de God der openbaring) en de „deus absconditus“ (de God, die zich verborgen houdt), niet meer onderscheiden, doch eigenlijk vereenzelvigd worden, en dus, als 't er op aankomt, ook „Logos“ en „Sige“, d.w.z. het „Woord“ en het „zwijgen“, Gods spreken en verbergen.

Hier ligt wel de kern van dit theologisch vraagstuk. Zullen wij, gereformeerden, het „Woord Gods“, den Logos, bewaren, dan moeten we ons tegen de paradoxen-jacht te weer stellen; want die leiden niet tot de aanbidding van den Logos, maar tot de dof-wanhopige berusting in de „Sige“ (zie boven). En in den beginne was het Woord... en het Woord heeft onder ons gewoond, en heeft ons God verklaard, heeft ons van God „exegese“ gegeven. Mensching zegt, dat de stelling: „het Woord klinkt in de wereld, opdat God openbaar worde allen volke“, wel waar is, en toch ook (het klinkt weer erg paradoxaal) de eerste leugen (proton pseudos). Maar Calvinisten kunnen dit woord niet hooren, zonder er in te roemen; het is hun de waarheid, het leven, genade.

Logos (het Woord, dat in den beginne was) of Sige (het groote stilzwijgen)?

Barth ziet ze elkaar raken in een snijpunt. Maar overwinnen doet de Logos bij hem niet.

Zoo dringt in onze dagen de strijd der geesten tot de diepste schachten van de mijn der waarheid af. Namen als van Karl Heim o.a. bewijzen ons, dat we niet te haastig victorie moeten roepen als er hier en daar calvinistische termen daveren. De strijd komt nu tot de groote vraag of het geloof zeker is van zichzelf, en — of alle religies geloof hebben, dan slechts de ééne openbaringsreligie, die in Christus Jezus is geopenbaard en uit het heilig Evangelie gekend wordt.

En nu staat hier wel Karl Barth als „openbaringsgetuige“ met zijn paradox. Maar het is niettemin een tragische zekerheid: wanneer DIE strijd uitgevochten wordt, en de studie van het Calvinisme tot haar diepste grondvragen zal gekomen zijn, dan zal Barth niet alleen moeten losgelaten, doch ook zoo sterk mogelijk tegengesproken moeten worden. En wie hem importeert, met behoud van de „confessie“ eveneens: Rudolf Otto heeft het „numineuze“, het „mysterie“ weer naar voren geschoven. Maar Jezus Christus heeft het geopenbaard⁴⁾; niet om ons te „fascineren“, doch om te bewijzen dat Hij het met ons meent, als Hij zegt: vrees niet.

* * *

Men moet evenwel nog verder gaan. Consequentie van de theologiseerende werkzaamheid van den paradoxalen Barth is ook de verandering van theologie en wijsbegeerte. Roomschen blijken dat soms beter te begrijpen dan enkele jubelende „jongere“ gereformeerden⁵⁾. Van Roomsche zijde is opgemerkt, dat Barth's theologie juist als z.g. „theologie van het paradox“ weliswaar een gezonde reactie was tegenover andere stroomingen, maar dat zij toch zich oplost in een zekere „Religionsphilosophie“, met name in wie haar verder willen uitwerken. Het is dan ook volkomen begrijpelijk, dat enerzijds over Kierkegaard heen de weg naar de wijsbegeerte van de romantiek loopt in de kringen van Barth, en dat anderzijds Barth's theologie der crisis min of meer een theologische bewerking van ideeën van Kant gebleken is. De vooropstelling van den naam van het objectieve kan niet verhinderen, dat men in den han van het subjectivisme straks geheel en al besloten ligt; het kan ook niet anders, — bij een theologie van het snijpunt.

Het verloop is dan ook wel tragisch. In plaats van theologie treedt een filosofie. En hoewel het begrip „openbaring“ (spreken Gods) de inzet is, daar wordt tegenover het agnosticisme (niets kunnen weten) het laatste steunpunt weggenomen in het eind.

Want wat is de kennis Gods, die hier door Barth u gelaten wordt?

Eerst kwam Sören Kierkegaard met de stelling:

*) „Ekleina“ en „epokema“ zijn in de heilige geschiedenis niet tegenover elkaar te stellen als: concreet en abstract, zichtbaar en onzichtbaar. Behalve het „quasi super nos“ roepen hem de heiligheden „quasi in nobis“ alleroverst toe.

*) Val Martin Rade (Glaubenslehre des Buch, „Christus“, Götting, Leopold Klotz, 1926, 283).

*) Zie o.a. Twee artikelen van E. Przywara, in „Himnen der Zeit“, Band 111, „Neue Theologie“ („Das Problem protestantischen Theologie“) en „Neue Theologie“, S. 348, 428, vooral 366, v.

christen zijn, geloovige zijn, dat is: tijdgenoot van Christus wezen. Maar daarna verklaart Barth, dat Christus in zijn horizontale ruimte inkomt, zóó, dat het bekende vlak het onbekende geen moment langer dan „een moment“ vasthouden kan. Als ik het goed begrijp, komt dat ongeveer neer op de bewering: het is onmogelijk, Christus' tijdgenoot te wezen; tenzij „tijd“ niet meer een begrip uit de horizontale wereld is. Heeft Barth gelijk, laat mij dan mijn religieus bezit maar deponeeren in de safe van de neokantianen, en constateeren, dat God tot mij, over mij, door mij heen, langs mij heen, tegen mij, voor mij, maar geen enkel stille uur met mij gesproken heeft, als een vriend met een vriend, als een vader met een kind, als een profet met zijn discipel.

Tijdgenoot van Christus zijn?

't Mocht wat! Nikodemussen zijn er niet meer, als Barth gelijk heeft. En als ze er zijn, dan zijn het nog de ketteren, omdat ze dachten, dat men ook aan de voeten van Jezus kon zitten, gelijk aan die van Ganniel; Barth zal ze 't wel anders zeggen. Aan Jezus' voeten pleegt men niet te zitten; zitten is te horizontaal, en te rustig.

Het agnosticisme heeft meer dan een „kleinen teen“ tusschen mijn deur gewrongen, als ik Karl Barth op bezoek gehad heb en me aan hem heb geconformeerd.

En dat laatste is het ergste, dat onbedoelde agnosticisme.

Men kan bezwaren maken tegen theologen, die de afgedragen kleeren der filosofen dragen. Ook tegen een theoloog in het nieuwste kostuum van den filosoof moet men protesteeren. En nog is het niet genoeg. Indien de theologen een zekere „religions philosophische“ originaliteit aan den dag leggen, is zelfs dat nog geen reden voor een applaus. Een theoloog moet nu eenmaal geheel zichzelf zijn; en als hij, al is het met volle zelfstandigheid, op den agnosticist ook maar gelijkt, dan heeft hij zijn wezen en werk als openbarings-getuige prijsgegeven⁶⁾.

En dezelfde verwijten, die den agnosticist treffen, vallen dan ook — terecht — op zijn hoofd neer. Men heeft den agnosticist altijd gevraagd: hoe weet u, dat de waarheid onkenbaar is? Als ze het is, moet haar onkenbaarheid niet anders dan ook onkenbaar zijn. Zoo kan men Barth ook vragen: wat wilt gij met uw omschrijving van het geloof als „respect voor het goddelijk incognito“? Indien God waarlijk incognito komt, kan ik Hem daarin niet respecteeren. Het incognito van God is óf een product van mijn denken — maar dan verdient het geen eerbied, en bestaat het niet; of het bestaat wel — maar dan kan ik het niet eerbiedigen, omdat ik het dan niet opmerk. Zoodra ik Gods „incognito“ opmerk, heeft Hij Zich toch aan mij geopenbaard; het incognito werd doorzichtig; d.w.z. het werd opgeheven.

En als er dus iets te respecteeren valt, dan is het uit die openbaring en voor die openbaring Gods.

Maar ik moet niet respect hebben voor mijzelf. Want Gods incognito is — als Barth gelijk heeft — eigenlijk een mooie naam, dien ik gevonden heb voor den God, dien ik mij zelf heb afgebeeld.

Waarlijk, de „hybris“ wordt bij Barth niet gebroken (hybris=hoogmoed) en het paradox wordt wel gevonden; maar Barth kan mij niet bewijzen, dat God het door mij gevonden voorwerp daar heeft neergelegd.

Ik kan het zelf er gelegd hebben. Velen „vinden“ wat zij zelf zich laten vinden. Zij vinden niet God, maar iets van zichzelf; zichzelf niet eens; want zij maken zich wijs, dat zij zoeken; om dien waan te verkrijgen, legden zij het probleem zelf zich in den weg.

Bijvoorbeeld: het probleem van Gods incognito. Zegt de bijbel niet, dat er dingen zijn, die men „uit zijn hart bedacht“ heeft?

K. S.

Rectificatie. In het vorig artikel, blz. 57, kolom 2, regel 21 van boven stond: „moelijk tegenstrijdig“. Lees: „innerlijk tegenstrijdig“. In pag. 59, kolom 1, regel 6 van boven staat: „dat het wonder redt“. Lees: „dat hij het wonder weer redt“.

*) Vergelijk W. Hermann (Gesammelte Aufsätze, 1923) over Troeltsch, S. 96 v.

UIT DE SCHRIFT.

Geene verdoemenis want vrgemaakt van de wet des doods.

De apostel Paulus predikt in zijn brieven nooit zichzelf. Hij is dienaar van Christus. En hij begeert slechts dit ééne dat Jezus Christus een gestalte hebbe in de harten zijner hoorders.

Toch verwijst hij meermalen naar het wonder van Gods genade in hem verheerlijkt.

Hij doet dat dan om God daarmee groot te maken en de soevereine genade van Christus daarin te roemen. Of ook om anderen hoop te geven.

Want waar voor hem, den grootste der zondaren, behoud mogelijk bleek, mogen ook anderen moed vatten en behoeven zij nimmer te wanhopen.

Ook hier heeft Paulus een persoonlijk getuigenis van de levensvernieuwing, die er in hem

*) Met Rudolf Otto werkt hij samen.

*) „Complexio oppositorum“, een complex van vaak tegenstrijdige menschen.

plaats
de heer
Wan
eerste
wel de
Jezus
der zo
Paulus
Reeds
hij gesch
Daar h
de wet
Het is
tweeënle
schillend
macht
Jezus.
Het is
Heeren,
zoekt on
schappij
En he
zonde dr
Welnu
schappij
dat hij
Toen v
Maar
De Ge
worden.
Gds
Jezus et
der zond
Daarot
verdoem
Christus
Paulus
lossingsw
Hebt
Klaagt
het zijn
Maar c
ga dan
u de woo
Hier r
der zond
Zegt l
Wij w
Bedoel
leven ge
baart?
Het te
te zeer
Doch
Al kan
ad moet
hart wal
mijn leve
Ik ben
Ik ben
Wel of
Soms
verlossen
Maar t
door Chr
Heer.
Is dit
berger, d
Verlost
eigendom
Kent g
Vraagt
Let da
van de n
des lever
Om die
vernieuw
Het is
En dit
verdrager
en drift
Zoo w
varing va
Voor h
gemaakt
de wet d